

تحلیلی بر توزیع فضایی - مکانی کاربری فضای سبز شهری (نمونه موردی شهر ایلام)

حسین یغفوری^۱، دکتر حسین یغفوری، استادیار دانشکده جغرافیا و برنامه ریزی محیطی دانشگاه سیستان و بلوچستان.

داود حاتمی، دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه سیستان و بلوچستان

مهدی موسی پور، دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه سیستان و بلوچستان

ادریس نوری، دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه سیستان و بلوچستان

E-mail: davoud.hatami@yahoo.com

چکیده

در زمینه پایداری شهرها، فضای سبز در زندگی شلوغ، پیچیده و نا آرام مردم گویی تنها عنصر آرامش بخش و پالاینده است که هم دردهای روانی را التیام می بخشد و هم صحت روح و جسم را تضمین می کند و تاثیر حیاتی آن زمانی اهمیت خود را نشان می دهد که بدانیم ۳۴ درصد عمر انسان ها در تفریح، گردش و استراحت فکری سپری می شود. فضای سبز از طرفی روح انسان ماشین زده ی شهری را با طبیعت آشتی داده، ایمنی روانی برقرار می کند و از طرف دیگر در بسیاری از موارد مهمترین عامل کاهش بار آلودگی های زیست محیطی به شمار می رود. در شهر ایلام، که در این مقاله مورد بررسی قرار گرفته است، کمبود شدید فضای سبز شهری محسوس می باشد. به طوری که بر اساس یافته های این تحقیق با توجه به جمعیت ۱۶۰۳۵۵ نفری این شهر، در سال ۱۳۸۵، در مجموع سرانه فضای سبز آن ۳۵ / ۱، متر مربع می باشد؛ که با استاندارد وزارت مسکن و شهرسازی که سرانه ۱۲ متر سرانه را مطلوب می داند، فاصله زیادی دارد. در عین حال توزیع فضایی آن در مناطق چهار گانه و نواحی ۱۴ گانه نیز بسیار نامتعال و نامتناسب است. چنانکه، سرانه فضای سبز منطقه یک ۲۱ / ۲ متر مربع می باشد. و منطقه سه ۱۲ / ۰ متر مربع می باشد. که برای رسیدن به حد مطلوب احتیاج به ۱۷۰۷۲۲۶، متر مربع فضای سبز جدید احساس می شود. و برای افق ۱۳۹۵ با جمعیت (۱۸۱۳۹۱) و ۱۴۰۰ با جمعیت (۲۰۵۲۵۴)، به ترتیب احتیاج به سطوحی معادل ۲۱۷۶۶۹۲ و ۲۴۶۳۰۴۸، متر مربع فضای سبز می باشد. به عبارتی در سال های ۱۳۹۵ و ۱۴۰۰ نسبت به وضع موجود به ترتیب به سطوحی معادل ۱۹۵۹۶۵۸ متر مربع و ۲۲۴۶۰۱۴ متر مربع فضای سبز جدید در این شهر نیاز خواهد بود. پژوهش حاضر که بر اساس روش توصیفی- تحلیلی با استفاده از آمار و اطلاعات مختلف صورت گرفته است، نشان می دهد که برخلاف استانداردهای ملی و بین المللی آرایه شده برای سرانه فضای سبز، در شهر ایلام

^۱ - دکتر حسین یغفوری، استادیار دانشکده جغرافیا و برنامه ریزی محیطی دانشگاه سیستان و بلوچستان.

سرانه فضای سبز بسیار پایین و توزیع فضایی آن در مناطق چهار گانه و نواحی چهارده گانه شهر ایلام نیز متعادل نیست و در این زمینه با نارسایی زیادی مواجه است .

واژگان کلیدی: فضای سبز، استانداردها و سرانه ها ، توزیع فضایی- مکانی، شهر ایلام .

مقدمه

رشد روزافزون شهرنشینی و مهاجرت به شهرهای بزرگ در سال های اخیر به عنوان یک پدیده جهانی تمامی کشورها را تحت تاثیر قرار داده است. در ایران نیز در طول سه دهه گذشته جمعیت بزرگی از کشور از بخش روستایی به شهرها منتقل شده اند. بر اساس نتایج سرشماری نفوس و مسکن کشور در سال ۱۳۸۵ متوسط میزان شهرنشینی کشور در این سال ۴۶ / ۶۸ درصد بوده که این میزان در مقایسه با سال ۱۳۷۵ بیش از هفت درصد افزایش یافته است. توسعه سریع شهرها چهره محیط زیست را دگرگون ساخته و دوری از طبیعت و قطع رابطه انسان را با محیط زیست طبیعی موجب شده است. همزمان با رشد شهری و افزایش جمعیت، فضای سبز موجود در کلان شهرها به نفع اراضی مسکونی در حال کاهش است. طراحی محیط زیست در مجموعه مباحث شهری عمدتاً معطوف به فضاهای سبز شهری می شود. از دیدگاه شهرسازی، فضای سبز شهری عبارت است از بخشی از سیمای شهر که از انواع گیاهان تشکیل یافته است در صورتی که اگر به فضاهای آزاد شهری که متضاد فضاهای انسان ساخت یا ساخت فیزیکی شهر هستند بپردازیم، در این صورت فضاهای بالقوه برای توسعه فضای سبز شهری نیز مطرح می شوند (فاظلی عطار و همکاران، ۱۳۸۶ : ۳۷۹). روز به روز بر جمعیت شهرنشین افزوده می شود و در مقابل، فضاهای سبز شهری فدای ساختمانهای بلند و عمودی می شود، همچنین روح انسان از پیدایش خلقت با گل و گیاه و درخت همراه بوده است و پیامدهای مفید فضای سبز بر روی روح و روان انسان انکار ناپذیر است. به همین دلیل روز به روز اهمیت فضای سبز شهری بیشتر نمود پیدا می کند و برنامه ریزان شهری برای ساختن محیطی زیبا و دلپذیر که آسایش انسانها را برآورده کند تلاش می کنند، تا بتوانند یکی از نیازهای اساسی شهروندان را که همان فضای سبز است، در سطح شهرها تأمین نمایند (رستمی و همکاران، ۱۳۹۰: ۲). فضای سبز با ویژگی های چند جانبه ای خود نقش فوق العاده ای در زندگی انسان دارد. تولید اکسیژن، ازن، از بین بردن موجودات زیان بار با تولید فیتوسید، جذب انواع ذرات معلق زیانبار و مواد آلوده کننده هوا، تعدیل کنندگی شرایط محیطی، جذب صداهای ناهنجار، تفریح و سرگرمی و مرکز تجمع انسان ها از ویژگی های با ارزش فضاهای سبز است (دهبازی، ۱۳۷۱: ۱۲۱). پارکهای شهری دارای نقش اجتماعی، اقتصادی و اکولوژیکی هستند، با مزایایی چون درمان بیماریهای روحی، محیطی مطلوب برای پرورش کودکان، یکپارچگی اجتماعی، حفظ آسایش و نظایر این ها. این محیط ها در عین حال معیاری برای ارتقای کیفیت فضای زندگی و توسعه جامعه محسوب می شوند. (Balram, 2005:149): استقرار پارک های شهری از یک سو به جهت تأثیری که بر کیفیت زندگی شهری و نیل به توسعه پایدار دارند و از سوی دیگر به جهت بار مالی بدون بازگشت سرمایه و سود که برای شهرداری ها به جای می نهند، ارزش بررسی گسترده را دارند (Manlun, 2003:31). از مهمترین اثرات کالبدی - فضایی رشد شهرنشینی می توان به تخریب و تغییر کاربری های سبز و باز اشاره نمود (Kong and Wakagoshi 2005). فضاهای سبز و باز شهری، بازماندگان طبیعت در شهر محسوب می شوند که در نتیجه توسعه بی رویه شهری، دچار تغییرات کمی و کیفی شده اند و این تحولات، اثرات اکولوژیکی و اقتصادی، اجتماعی زیادی را به همراه داشته است (Jim and Chen 2003, Jim 2004, Li et al. 2005). تغییرات کمی فضای سبز شامل کاهش سطح فضای سبز در نتیجه تغییر کاربری و تکه تکه شدن سطوح آن می باشد. Kong and Wakagoshi (2005) و تغییرات در ترکیب گونه ای و تراکم فضای سبز، کیفیت رشد گیاهان و میزان اتصال و ارتباط لکه های